

N:o 108.

Af herr **Fornander**, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående inrättande af fackmässig inspektion öfver rikets sparbanker.

Sparbanksföreningen, som har till ändamål att vid tid efter annan återkommande möten bereda tillfälle till öfverläggning och beslut i frågor rörande sparbanksväsendet och att i öfrigt främja sparbankernas gemensamma bästa, har vid ett par af sina årsmöten till behandling förehaft frågor, som afsett att få till stånd en mera effektiv kontroll öfver sparbankernas verksamhet än den, som nu enligt § 21 i lagen angående sparbanker den 29 juli 1892 åligger Konungens befallningshafvande. Härom förekommer i sparbanksföreningens protokoll af 1904, § 8, följande uttalande: »Konungens befallningshafvande har, enligt § 21 i lagen angående sparbanker den 29 juli 1892, fått sig ålagdt att öfva tillsyn öfver sparbank och för sådant ändamål själf eller genom ombud verkställa undersökning af sparbanks förvaltning, i sammanhang hvarmed stadgats, att, då undersökning verkställes genom ombud, detta ombud skall åtnjuta *arfvode* af allmänna medel efter de grunder, Konungen bestämmer. Undersöker man vidare, hvilka föreskrifter i sådant afseende lämnats, så inhämtas af nådiga cirkuläret den 18 november 1892, att ombudet, vare sig därtill förordnats tjänsteman eller enskild person, skall för uppdraget åtnjuta *reskostnads- och traktamentsersättning* enligt tredje klassen af nådiga resereglementet den 11 februari 1881.

Det vill efter min uppfattning synas, som om sparbankslagens bestämmelse om »*arfvode*» för granskningsuppdraget icke genom ofvan-

berörda nådiga cirkulär kommit i tillämpning. För så vidt som begreppet arfvode utmärker *ersättning för arbete eller uppdrag af mer eller mindre tillfällig beskaffenhet*, och då resekostnads- och traktamentsersättning väl icke innebär annat än godtgörelse för de med resa till och från samt uppehåll på en plats förbundna, oundgängliga kostnader — hvilka, därest sådan ersättning icke utginge, skulle drabba förrättningsmannens egen kassa — kan jag icke finna, att nådiga cirkuläret den 18 november 1892 meddelat de bestämmelser, som i 21 § sparbankslagen åsyftas.

Sannolikt har denna uppfattning delats af en utaf Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som år 1904 hos Konungen i underdånighet hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes bestämma de grunder, hvarefter arfvode af allmänna medel borde till ifrågavarande ombud utgå. Till svar å denna underdåniga framställning läser dock förklarats, att, »enär de grunder, efter hvilka allmänt ombud vid sparbank ansetts böra af allmänna medel åtnjuta godtgörelse för uppdraget, redan blifvit bestämda genom nådiga cirkuläret den 18 november 1892, samt i ärendet åberopade omständigheter icke kunna anses innefatta tillräcklig anledning att nu vidtaga någon ändring beträffande den sålunda fastställda godtgörelsen», Kungl. Maj:t funnit förevarande framställning icke till någon Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda.

Efter denna förklaring från vederbörande statsdepartement, afgifven så nyligen som innevarande år, kan det måhända synas mindre lämpligt att bringa frågan under öfverläggning inom sparbanksföreningen. Men då jag föreställt mig, att ofvanberörda nådiga beslut till äfventyrs bestämts däraf, att tillräckliga motiv för en ändring af gällande föreskrifter icke i den underdåniga framställningen åberopats, har jag trott, att en lojal öfverläggning om den enligt min uppfattning viktiga frågan möjligen kunde vara ägnad att än ytterligare belysa ämnet till ledning för en förnyad underdånig hemställan.

Om nyttan och vikten af Konungens befallningshafvandes inspektion öfver sparbankerna torde i denna församling icke behöfva mycket ordas. För hvar och en nitisk sparbanksstyrelse står det klart, att den mera officiella granskningen, vid sidan af sparbankens egen revision, är ägnad att göra sparbankslagens anda och rätta förstånd lefvande för och verklig vid sparbankens förvaltning. Allra helst där Konungens befallningshafvandes ombud har flera sparbanker under sin inspektion, har ombudet genom därvid sig erbjudande iakttagelser, sammanställningar och jämförelser, tillfälle att förekomma eller undanröja ensidig-

heter och slentrianmässiga förfaringssätt, hvilka eljest lätt insmyga sig och som kanske alldeles undgå bankens egna revisorer. Ja, det gifves verkliga förvaltningsfel, för hvilka bankens revisorer icke haft öppen blick, vare sig att sådant berott af undfallenhet eller af bristande insikt, men som däremot icke undgått anmärkning vid den objektiva granskning, som Konungens befallningshafvandes ombud utöfvat.

Men skall ett så allmännyttigt gagn beredas genom den offentliga inspektionen, ligger det makt uppå, att de för ändamålet anlitate personer besitta icke allenast det borgerliga anseende, som fordras för att deras utlåtanden skola hos sparbankernas målsmän vinna önskvärd hänsyn, utan ock framför allt de kunskaper, den erfarenhet och den praktiska blick, som äro oundgängliga för en lycklig lösning af den ombuden förelagda uppgift.

Att så beskaffade personer kunnat af myndigheterna vinnas för ifrågavarande uppdrag, änskönt detsamma icke hittills varit förenadt med något arfvode, det skall ej förnekas. Ett uppoffrande intresse och nitälskan för uppgiften torde i dessa fall förmått sådana män att mottaga uppdraget; men i regel står den verkliga förmågan icke till buds utan ett skäligt arfvode. Enskildt har det ock sagts mig, att i flera län svårigheter mött att i anseende till bristen på arfvode förvärfva de för uppdraget mest lämpliga.

På grund af hvad sålunda anförts hemställer jag, att sparbanksföreningen — ur synpunkten af sparbankernas eget välförstådda intresse och med framhållande af den officiella sparbanksinspektionens stora betydelse för sparbanksväsendets sunda utveckling — ville genom sin bestyrelse hos Kungl. Maj:t i underdånighet anhålla, att Konungens befallningshafvandes för denna inspektion anlitate ombud kunde beredas skäligt arfvode efter de grunder Kungl. Maj:t täcktes bestämma.»

Under den öfverläggning, som härefter uppstod, yttrade sig flera af de närvarande, däribland herrar bankdirektören Ola Andersson och lektor Lindahl från Malmö samt konsul Möller från Gäfle, alla i samma riktning som inledaren;

hvarefter på framställd proposition mötet enhälligt biföll den gjorda framställningen; och skulle mötets sålunda fattade beslut af bestyrelsen hos Kungl. Maj:t underdånigst anmälas.

I samma förenings protokoll af den 10 september 1908 § 7 läses följande:

»Undertecknad, mötets ordförande, hade till öfverläggning uppställt denna fråga:

»*Finnes ur sparbankernas eget och allmänhetens intresse anledning att ifrågasätta statens fackmässiga inspektion af sparbankerna i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den inspektion, staten utöfvar öfver aktiebanker och enskilda banker?*»

Vid föredragning af detta ämne yttrade herr Uddén hufvudsakligen följande:

»Vid utfärdandet af sparbanksförordningen den 1 oktober 1875 förvaltade rikets sparbanker vid pass 140 miljoner kr. Det var hög tid, att lagstiftningen genom denna förordning gaf åtminstone i allmänna drag en norm för rikets sparbanksväsende. Många svaga punkter vidlåde utan tvifvel denna författning, men den svagaste var måhända den om kontrollen. Och hvarför? Svaret är lätt att gifva. Det första villkoret för en verksam räkenskapskontroll är naturligen, att räkenskapen är så uppställd, att den gifver en åskådlig och tillförlitlig bild af ställningen inom den inrättning, som kontrolleras. Men 1875 års författning gaf icke den minsta föreskrift om sparbankernas räkenskap. Också vet man ju, att det den tiden gafs sparbanker, som endast förde en kassabok. Föreställningen om bankverksamhetens resultat var ock i en sparbank hos styrelsen sådan, att man trodde sig äga 50,000 kronor öferskott, då i själfva verket en brist af 70,000 kronor förelåg, således ett misstag på 120,000 kronor.

Kom så lagen af den 27 juli 1892. Rikets sparbanker vårdade då omkring 330 miljoner kronor. Denna författning är vida fylligare än 1875 års; där stadgas särskildt om bokföring och kontroll, hvilken senare skall utöfvas dels vid årliga revisioner, dels genom Kungl. Maj:ts befallningshafvande eller hans ombud. Jag skall vara den siste att förneka betydelsen af den inspektion öfver sparbankerna, hvilken utöfvas af Kungl. Maj:ts befallningshafvandes ombud i de fall, att man för inspektionen lyckats förvärfva insiktsfulla, intresserade och aktade män, och det är bekant, att länsstyrelserna mångenstädes haft förmånen att för uppgiften vinna sådana. Men detta har ej allestädes och å alla tider varit fallet, och orsaken är ej svår att finna. Hvarje godt arbete, som ej är blott ett hedersuppdrag, måste skäligen betalas. Där betalningen är alltför ringa eller ingen, där blir ofta arbetet underhaltigt. Lagstiftaren insåg detta, när han i § 21 stadgade, att de af Konungens befallningshafvande anlitate ombud skulle åtnjuta *arfvode*

efter de grunder Konungen bestämde. Huru det gått med detta arfvode, inhämtas af ett mitt anförande till föreningens protokoll den 8 oktober 1904 § 8. Det har helt enkelt uteblifvit. Att ombudet uppbär resekostnadsersättning och dagtraktamente betyder, efter min uppfattning, allenast, att staten befriat ombudet från att själft bekosta sin resa och sitt vivre under resa och förrättning. Något *arfvode*, hvarom lagen talar i § 21, har däremot ej beviljats. Sparbanksföreningens underdåniga framställning därom enligt föreningens beslut den 8 oktober 1904 har den 16 maj 1905 förklarats icke till någon Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda. Vid tiden för föreningens nyssberörda underdåniga framställning förvaltade sparbankerna omkring 568 miljoner kronor.

Denna summa har nu vuxit till inemot 700 miljoner kronor. I parentes vill jag anmärka, att de af sparbankerna förvaltade medel under de senare 7 åren vuxit med omkring 30 miljoner kronor årligen. Redan denna höga siffra af 700 miljoner har manat mig att ånyo bringa detta ämne på tal inom sparbanksföreningen, där sakkunskap och intresse för sparbanksväsendet i hög grad äro till finnandes. Men jag har ansett, att det af mig år 1904 uppställda spörsmålet om beredande af arfvode åt länsstyrelsernas sparbanksombud i syfte att därmed bana väg för förvärfvande af verkligt dugliga ombud nu borde vidgas till att omfatta den fråga, som nu är under behandling: »Finnes ur sparbankernas eget och allmänhetens intresse anledning att ifrågasätta statens fackmässiga inspektion af sparbankerna i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den inspektion, staten utöfvar öfver aktiebanker och enskilda banker?»

Öfvertygad, att alla här närvarande och otaliga andra, som nitälska för sparbankernas anseende, lika med mig anse, att endast det allra bästa i inspektionsväg är godt nog för sparbankerna, tvekar jag icke att såsom min mening uttala, att det nu är hög tid, att staten, som ensam kan anskaffa därför erforderliga krafter, bör taga steget fullt ut och ställa sparbankerna, äfven de små, under fackmässig inspektion. Jag vet och förstår väl, att sådant icke anordnas i en handvändning. Saken kräfver statsmakternas samtycke, den kräfver utbildade förmågor, den kräfver först och sist penningar. Men just därför anser jag, att sparbanksföreningen nu bör upptaga frågan på sitt program. Jag anser det icke alldeles betydelselöst, om det första projektet till en fackmässig statsinspektion öfver sparbankerna utginge från dem själfva. Säkerligen skulle detta öka den högaktning, sparbankerna redan i vårt land förvärfvat, och — det synes mig, sakligt sedt, vara rent af nödvändigt.

Vissa ledsamma tilldragelser, som då och då tima, mana oss att se upp. Vål inser jag, att dessa icke med visshet förekommas ens af den mest ingående inspektion. Men finnes en sådan, har det allmänna mindre att förebrå sig, om och när en olycka inträffar.

Statens inspektion öfver de allmänna kreditbankerna bestämmes närmare i kungl. instruktionen den 16 november 1906. Att de grundsatser, hvarpå denna instruktion hvilar, hufvudsakligen kunde tillämpas på sparbankerna, håller jag sannolikt, ehuru det är uppenbart, att organisationen måste betydligt svälla ut. Men skillnaden emellan en inspektion från en enkom därför skapad institution och den kontroll, som nu utövas genom Kungl. Maj:ts befallningshafvande, är, att den förra är fackmässig, d. v. s. utföres af enkom därför fostrade organ enligt bestämdt program, den senare är icke fackmässig, den utföres af de bästa män, som stå att få, men de äro icke i regel utbildade för ändamålet, de äro icke fackmän.

Kostnadsfrågan tror jag knappast blir afskräckande. Genom välvilliga meddelanden från rikets samtliga landskontor har jag inhämtat, att statens utgifter för de af Kungl. Maj:ts befallningshafvande år 1907 anlidade ombud, som granskade sparbankernas förvaltning, utgjorde ej mindre än 17,085 kronor 74 öre. Högsta beloppet utgick i Kristianstads län med 1,789 kronor 31 öre, det lägsta i Jämtlands län med 131 kronor 60 öre. Staten affordrar kreditbankerna ett bidrag till inspektionskostnaden af 0,007 procent af bankernas egna fonder; detta procenttal af sparbankernas till 52½ miljoner kronor uppgående egna fonder gör blott 3,675 kronor, men jag är viss om, att sparbankerna gärna skulle, om så fordrades, samtycka till en ansenlig höjning af sagda procentsiffra.

Hvad slutligen angår de erforderliga krafterna, lider det, efter min åsikt, icke det ringaste tvifvel, att dugliga, med bankväsendet förtrogna män skola stå att vinna för uppgiften, så snart som erforderliga penningmedel gifvas.

Med dessa ord ber jag få anförtro frågan till de närvarandes öfvervägande. Skulle sympatier för henne under öfverläggningen yppa sig, vill jag längre fram gifva förslag till ett mötets beslut i ämnet.»

Under den öfverläggning, som härefter uppstod, ansågs allmänt, att en fackmässig inspektion af samtliga sparbanker i stället för den kontroll, som nu af Kungl. Maj:ts befallningshafvandes ombud utöfvades, vore

önskelig, och beslöt föreningen vid framställd proposition enhälligt att göra följande uttalande:

»Lifligt öfvertygad om vikten däraf, att rikets sparbanker, som nu torde förvalta inemot 700 miljoner kronor, varda underkastade en såvidt möjligt skärpt kontroll från statens sida, vill sparbanksföreningen, med tacksamt erkännande af det gagn, som Kungl. Maj:ts befallningshafvande, själf eller genom sina ombud, vid sparbankernas kontroll utöfvat, i underdånig framställning anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke för rikets sparbanker borde inrättas en fackmässig inspektion på sätt Kungl. Maj:t ville bestämma; och får föreningen, vid hvars möte innevarande dag 75 sparbanker äro representerade, uttala den förvissning, att rikets sparbanker gärna skulle bidra till kostnaden för sådan fackmässig inspektion med det procentiskt beräknade belopp, Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva.»

På samma gång jag ansett mig böra i Riksdagen gifva till känna denna inom sparbankerna allmänt omfattade mening, hemställer jag vördsamt,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke för rikets sparbanker borde inrättas en fackmässig inspektion, och i så fall för Riksdagen framlägga förslag till ändring i gällande lagstiftning.

Stockholm den 25 januari 1909.

Alfr. Fornander.